

The author underlines that most scholars tend to separate the rational, emotional, and strong-willed manifestation of public opinion.

The structural components of public opinion are defined and characterized, namely: subjects, object, content. It is noted that the object of public opinion is events, actions, facts, phenomena of public life, which are directed by the public opinion. The subjects of public opinion are members of society, a certain community, a group, etc., endowed with consciousness and will, able to show their attitude to the object of cognition. It is also pointed out that the content aspect of public opinion is those feelings, emotions, judgments, actions that facilitate of the realization of interests and needs of public opinion subjects. It states that in the public opinion's mechanism of actions the interests and needs are important, which are constantly changing.

The article emphasizes that the external and internal factors affect the substantive and essential nature of public opinion.

The functional focus of the public opinion is defined and it provides the opportunity to determine and characterize such basic functions of public opinion as: expressive, control, directive, cognitive, informational, prognostic, etc.

Key words: Law-making Process, Public Opinion, Peculiarities of Public Opinion, Structure of Public Opinion, Forms of Public Opinion, Factors of Influence on Public Opinion Formation, Functions of Public Opinion.

DOI: 10.33663/0869-2491-2020-31-71-79

УДК 340.12

О. Л. БОГІНІЧ,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*
ORCID: 0000-0001-5230-9366

МЕТАФІЗИЧНИЙ СЕНС ПРАВА СИЛИ

У статті розглядається дія феномену права сили в соціальних відносинах. Досліджується її природа, форми прояву. Формулюється висновок щодо її метафізичної сутності.

Ключові слова: право сили, метафізика, право сили як перевага.

Богинич О. Л. Метафизический смысл права силы.

В статье рассматривается действие феномена права силы в социальных отношениях. Исследуются ее природа, формы реализации. Формулируется вывод о ее метафизической сущности.

Ключевые слова: право силы, метафизика, право силы как преимущество.

Boginich Oleh. The metaphysical meaning of right force.

The article discusses the effect of the phenomenon of the law of power in social relations. Its nature, forms of realization are investigated. The conclusion about its metaphysical essence is formulated.

Key words: Right of force, metaphysics, right of force as an advantage.

Постановка проблеми. Право сили та сила права – поняття, відомі кожному юристу. Відомі вони і науковцям, які розглядають право сили здебільшого як антипод сили права, якому не місце у ХХІ ст. Водночас практика взаємовідносин

***Boginich Oleh**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Senior Research Officer

як між державами, так і в середині держав – між державою і її громадянами, та між самими громадянами дуже часто рясніють прикладами застосування права сили, а не сили права (норм закону). Таку живучість права сили науковці, зокрема, пов'язують із недосконалістю правових систем, їх складових у вигляді юридичних норм та правозастосовної практики. Переважно це стосується представників позитивної школи права, які у державних правових приписах бачать єдине джерело права. Натомість прихильники природно-правової школи нерідко пов'язують дію феномена права сили з проявом закономірностей, які властиві цій системі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед авторів, які присвячували свої праці дослідженню цього феномену, слід назвати представників античної думки, зокрема Фукідіда, середньовіччя – Б. Спінози, Нового часу – Ж. -Ж. Руссо, новітнього часу – Ф. Ніцше, Л. Гумпловича, І. Ільїна та багатьох інших авторів, які прямо чи опосередковано торкались цієї проблеми. Серед сучасних дослідників слід назвати таких науковців, як А. Пучніна, який дослідив у своїй роботі «Примус та право» взаємозв'язок цих явищ¹, І. Іваннікова, що у підготовленій ним статті «Право як форма виразу сили» розглянув право як вираз соціальної сили², аналогічне тлумачення права як сили здійснили В. Бесчастний та Г. Гребеньков у статті «Сила права як політико-правовий феномен»³. Водночас саме під кутом зору виявлення метафізичного сенсу зазначеного явища ця проблематика не розглядалась.

Мета статті. Завданням статті вбачається встановлення природи права сили, форм її прояву, метафізичність її статусу.

Виклад основного матеріалу. Філософська наука має неоднозначне відношення до метафізики: від її тотального сприйняття як окремої науки (часи античності та середні віки), до її невизнання у пізній новий час (період зародження позитивізму) та певному відродженні в сучасну добу. Сьогодні найбільш поширеною є диференціація метафізики на загальну та особливу. Перша вивчає все суще (об'єктивно існуюче), інша – причини існуючого⁴. На нашу думку, з огляду на постійне відродження права сили у соціальних зв'язках, логічним є дослідити зазначений феномен саме з цієї точки зору – причинності.

Право, як відомо, не завжди існувало в сучасному вигляді – писаних законів. Йому передувало звичаєве право, яке, у свою чергу, виростало з перших протонорм первісних суспільств, які об'єднували у собі зачатки норм моралі та релігії. З розвитком людської цивілізації їх поступово почали замінити письмові джерела, які закріплювали певний порядок поведінки членів суспільства, окреслюючи їх права та обов'язки. Серед останніх – Закони Хамурапі, Закони XII таблиць, Руська Правда тощо. Показовим є закріплення в останніх привілейованого становища окремих верств населення, а саме: верхівки суспільства – князів, царів, їх дружин, інших «благородних» та заможних членів цих соціальних груп. Інакше кажучи, вперше у письмову вигляді фіксується наявність соціальної нерівності серед членів тодішніх суспільств, яка є наслідком їх фактичної нерівності – спочатку фізичної, потім розумової, пізніше економічної.

Як видно із зазначеного, нерівність виникає як результат наявності переваг у зазначених сферах у будь-яких представників цих спільнот. І саме ці переваги ми називаємо силою, яка містить у собі потенцію її використання носіями цієї сили. Як слушно зазначив щодо цього Б. Спіноза, «природне право всієї природи, а отже, кожного індивіда, поширюється настільки далеко, наскільки далеко поширюється їхня сила»⁵. Таким чином, під силою ми розуміємо наяв-

ність будь-яких переваг у індивідів, які вступають між собою у спілкування, а у випадку виникнення юридичних відносин між ними (передбачає появу взаємних прав та обов'язків) – сила набуває свого метафізичного статусу – права сили у вигляді відповідного праводомагання сильної сторони відносно слабшої. Питання: чи використовує своє право сили більш спроможна сторона, як свідчить історія, в більшості випадків вирішувалось на користь такої сторони. Рабовласницьке право, кріпосне – яскраве тому підтвердження.

На фоні цього винятку вбачається збереження рівності між представниками права сили. Так, біля вождя, а пізніше царя, короля завжди існували потужні клани військової верхівки, заможних громадян, які з часом набули статусу «благородних». І це не випадково. Їх консолідація викликана подвійною метою: по-перше, створювати баланс з одноосібною владою першої особи, що займає царський трон, по-друге, виступати об'єднаним фронтом перед потенційною небезпекою з боку класу підвладних, які час від часу намагались позбутися влади цих осіб. І лише з першими буржуазними революціями та впровадженням права формальної рівності право нерівності як офіційна фіксація права сили зникла з історичної арени.

Але той, хто думає, що право сили перестало існувати з введенням права формальної рівності, помиляється. Воно втратило свої інституціональні форми у вигляді фіксації статусу рабів, інших груп «залежних» у перших юридичних актах античності, цехових та інших обмежень середньовічної доби тощо. Натомість воно набуло інших форм – економічного, політичного, організаційного тощо панування. Інакше кажучи, право сили набуло сьогодняшнього вигляду, де представники цих кіл здійснюють свою владу опосередковано, прикриваючись «фіговим» папірцем популярних серед широкого загалу гасел – демократії, рівності, солідарності.

І це висновок не тільки представників так званого лівого політичного спектру, а й окремих представників самого класу правлячих. І їх стає дедалі більше з огляду на сьогодняшній стан розвитку сучасної цивілізації. Так, Римський клуб як організація, що об'єднує найбільш впливових членів сучасного політичного клубу, ділових кіл, наукової еліти нещодавно висловив своє узагальнене бачення найбільш актуальних проблем сучасності. Так зокрема, в докладі Римського клубу, написаного двома його президентами – Ернстом Вайцеккером та Андерсом Війкманом, було зафіксовано, що світ знаходиться у небезпеці і його спасіння полягає у зміні світосприйняття. Небезпека, у свою чергу, викликана соціальною, політичною, культурною, моральною кризою, кризою демократії, ідеологій та капіталістичної системи. На їх думку, економіка майбутнього повинна прагнути стабільності, а не зростання і збільшувати загальне благо, а не максимізувати приватну вигоду, коли 800 мільйонів людей продовжують голодувати, тоді, коли два мільярди мають зайву вагу. І причину такої поведінки найбільш впливових гравців світу вони убачають у їх силі, захисту від якої потребують як локальні культури, економіка, так і сама політика⁶.

Таким чином, очевидно, що право сили не є атавізмом попередніх епох і нікуди не зникло, а продовжує упевнено свій рух і в XXI ст. І це недвозначно визнають самі західні науковці. Навіть такий відомий «гуру» лібералізму, як Френсіс Фукуяма у своїй недавній роботі «Політичний порядок і політичний занепад» зазначив, що Сполучені Штати Америки, незважаючи на їх давні міцні інститути (демократичні – О. Б.), переживають політичний занепад: державні інститути, створені для служіння громадському благу, були підпорядковані

могутнім приватним інтересам і демократичній більшості зараз дуже нелегко відновлювати контроль над ними⁷. Його підтримує також відомий серед зарубіжних науковців соціолог Колін Крауч, який заявляє, що в останні роки ми спостерігаємо, як демократія починає працювати, головним чином, на капітал⁸. Узагальнив все це в дотепній формі видатний американський лінгвіст та політичний філософ Ноам Хомський, заявивши, що сучасний капіталізм – це соціалізм для багатих та капіталізм для бідних⁹.

І коли деякі політики України проголошують формування економічного курсу держави згідно з лібертаріанською моделлю, яка проголошує максимальну свободу для приватного інтересу при мінімальному втручанні у ці процеси держави, то це означає принаймні їх необізнаність з сучасними економічними та політичними реаліями, що закономірно призведе Україну до відомих негативних наслідків: багаті стануть ще більш заможними, а бідні – більш нужденними. Останнє, як відомо, закономірно призводить до соціальних потрясінь, які Україна після двох Майданів навряд чи витримає як незалежна держава.

У цьому контексті слід вказати на (та оцінити) заплановану парламентською більшістю Верховної Ради України ініціативу щодо впровадження вільного обігу земель сільськогосподарського призначення. Зрозуміло, що у тому варіанті, який пропонується, зокрема щодо розміру земельних ділянок, запланованих до продажу, беззаперечно вигоду отримають представники великого капіталу, зокрема іноземного. Соціальні наслідки теж можуть бути легко прогнозовані – подальше економічне розшарування населення України, що робить можливою перспективу громадських заворушень. Посилання депутатів при цьому на право приватної власності громадян на землю мають маніпулятивний характер, оскільки більшість з них внаслідок недолугої економічної політики попередніх років призвели їх до масового зuboжіння. Вказівка на заборону іноземцям скуповувати землю теж легко долається різними тінювими схемами, які сьогодні існують в Україні.

Така поведінка правлячої еліти не є випадковою. Громадяни, які обираються до органів влади, автоматично стають носіями права сили, оскільки мають переваги перед простими громадянами. А отже, всі ризики зловживання правом сили стають реальними.

На відміну від українських політиків, західні є більш поміркованими. Зокрема, соціал-демократична ідеологія, яку, що є загальноновизнаним, сповідують більшість політиків скандинавських країн, призвела ці країни до економічної спроможності більшої частини їх населення та відповідно до соціального миру та стабільності. Але там, де домінують неоліберальні теорії, нерівність досягає небезпечних розмірів.

Зазначену небезпеку, що є новою тенденцією сучасного світу, все частіше визнають представники найбільш потужних бізнес-імперій. Самі західні бізнесмени, серед яких багато таких, що володіють мільярдними статками, заявляють про сучасну кризу капіталізму. Так, американський мільярдер Нік Ханauer, який є одним з інвесторів-засновників транснаціональної компанії Amazon.com, що стала згодом світовим лідером серед інтернет-магазинів з обсягів торгівлі, заявляє, що неоліберальна економічна теорія небезпечна та помилкова, оскільки реалізація її постулатів призводить до жадливої нерівності, економічної стагнації, політичної нестабільності і кризи довіри і до ринків, і до самої демократії. Її наслідками, якщо нічого не буде зроблено з нерівністю і несправедливістю, що роздирають країну на частини, буде те, що плутократів чекають вила. На його думку, ніяке суспільство не

може вижити в умовах кричущої нерівності, не усунувши яке можна чекати одного з двох – або встановлення режиму поліцейської держави або революції. І причина цього становища полягає в тому, що в неоліберальну епоху економіка обслуговує у першу чергу інтереси мільярдерів і великих корпорацій¹⁰. Інакше кажучи, можемо констатувати, що право сили знову може святкувати свою перемогу, оскільки йому вдається нав'язати свої правила гри всьому суспільству, де перемагає сильніший.

Зазначене насамперед стосується завуальованого здійснення права сили, коли формально діють демократичні інститути, проголошується рівність прав. Водночас, як зазначав ще на початку ХХ ст. австрійський економіст Рудольф Гільфердінг, коли монопольним утворенням капіталістів не вистачає прибутків всередині їх країн, для них завжди залишається можливість прямої військової агресії проти третіх країн, у якій громадяни повинні будуть вмирати за інтереси капіталу. Він передбачив і появу нацизму, і світову війну, і новий колоніалізм – перетворення інших країн на сировинний придаток нових імперій¹¹.

Політикам України у зв'язку з останньою думкою слід добре замислитись, оскільки вже протягом тривалого часу Україна перетворюється на постачальника усіляких ресурсів для більш розвинутих країн світу. Окрім сільськогосподарської сировини, це головним чином стосується людських ресурсів, що є великою небезпечкою для її майбутнього, оскільки громадяни, особливо молодь, не бачать своїх перспектив у власній державі.

Якщо комусь може видатись, що все наведене з приводу реалізації права сили знаходиться в минулому, то це помилка. Як аргумент можна навести приклад агресії США проти Іраку, яка супроводжувалась пропагандистською кампанією щодо наявності в уряді Іраку зброї масового знищення, що, як потім з'ясувалося, виявилось брехнею. І справа неприхованої агресії з боку Сполучених Штатів не обмежується тільки Іраком. На думку вже цитованого відомого американського науковця Наома Хомського, існують документи, що підтверджують довгий список терактів, вчинених США, і дій, спрямованих на підтримку тероризму його сателітів. І більше того, фактично Сполучені Штати – єдина країна, засуджена Міжнародним судом ООН за те, що дорівнює міжнародному тероризму, а саме: за агресію проти Нікарагуа. Саме у праві сили убачає науковець причини такої поведінки – «США не самотні у своїй звичці діяти не звертаючи уваги на засоби. Взагалі подібні методи – право сильного при вчиненні злочинів»¹².

Таким чином, очевидною константою суспільного розвитку виступає право сили. Його природа тісно пов'язана з природою самої людини, тобто має антропологічний характер. Людина, як відомо, є біосоціальною істотою, яка поєднує у собі якості як представників тваринного світу (біологічні потреби у їжі, сні, розмноженні), так і соціального – світу людей (потреби у праці, спілкуванні, емпатії тощо). Спочатку біологічні чинники розвитку людини детермінували її соціальний розвиток, з розвитком цивілізації соціальні почали підпорядковувати собі біологічні.

Тим часом, егоїзм людини як спонукальний мотив її активності продовжував керувати людомством. Оскільки він має витoki у біологічній природі (інстинкт самозбереження) та продовжив своє існування у соціальній (спроба реалізації внутрішнього «Я») він на певному історичному етапі призвів до появи права сили як спроби домінування її (людини) серед рівних з собою з метою отримання необхідних матеріальних та духовних благ у «полегшений» спосіб – через зловживання правом сили (наявності переваг). І ця людська якість нікуди не

зникла з розвитком цивілізації, що свідомо чи несвідомо було проігноровано як науковцями, так і політиками-законодавцями, які покладали свої надії на впровадження права формальної рівності як противагу праву сили. Але історія, як було показано вище, продемонструвала певну ідеалістичність цих міркувань. Саме ігнорування наявності права сили як первинної форми права (у випадку ідентифікації останнього як примусового порядку) призвело до численних помилок як у сфері правотворчості, так і у сфері правозастосування.

На користь наявності права сили також свідчать положення антропологічної та синергетичної теорій праворозуміння. Антропологічна – в контексті, який вище розглядався, де право – це передусім право сильного. Людині, як ще засвідчив Ніцше, властива воля до влади, тобто панування. І за наявності певних підстав (особистих переваг тією чи іншою сферою людської діяльності) такі особи дуже часто займають верхні шаблі в системі державного управління тієї чи іншої країни або сфері бізнесу.

Синергетична теорія, у свою чергу, стверджує, що будь-яка система (фізична, біологічна, соціальна, інформаційна тощо) схильна до самоорганізації на підставі певних параметрів порядку й узагальненої синергетичної інформації. В якості перших, з нашої точки зору, щодо людського суспільства і виступає право сили, яке у своєму впорядкованому вигляді сприймається як правопорядок, що ґрунтується на такій силі, а в якості другої – ідеальний образ такої сили у свідомості індивіда як прояв об'єктивної необхідності, хоча і не завжди справедливої з точки зору більшості, але такої, що вимагає підкорення. І більше того: у процесі самоорганізації системи відбувається виникнення і самопородження сенсу її розвитку. Тобто право сили протягом тривалого історичного періоду виступало тим системоутворюючим чинником, який супроводжував існування людської цивілізації і побічно виправдовував численні факти відкритого або завуальованого насильства необхідністю збереження соціуму як сенсу його існування (підкорення заради виживання).

Сказане може навести на думку, що право сили – це негативний чинник у розвитку людської цивілізації, якому всілякими засобами треба протидіяти. У випадку відкритого здійснення права сили у вигляді агресії, злочину або в інших формах зловживання правом сили його дійсно необхідно визнати деструктивною силою, яка шкодить нормальному розвитку соціального організму. У випадку ж відсутності ознаки зловживання правом сили останнє слід розглядати засіб «підтягування» до свого рівня більш слабкої сторони, яка знаходиться у відносінах з представниками такої сили. У природі, у тому числі соціальній, немає нічого випадкового, а тому право сили слід розглядати як невід'ємний атрибут її розвитку. Боротися треба зі зловживанням правом сили, а не з її подоланням, яку ми розглядаємо як наявність будь-яких переваг у різних сферах людської діяльності.

Досвід колишнього Радянського Союзу в цьому розумінні є доволі показовим. Обмеживши активність носіїв права сили у прояві своїх переваг економічна система, а потім і політична зазнали спочатку своєї стагнації, а потім закономірного руйнування. Сучасний Китай, позбувшись цих вад, як відомо, досяг великих успіхів у розвитку своєї країни. Це ж стосується В'єтнаму, Лаосу. Натомість приклади Куби та КНДР свідчать про вразливість тотального обмеження проявів права сили у механізмі соціального прогресу.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи зазначене, можемо зробити висновок, що право сили іманентне розвитку людської цивілізації, а отже, має метафізичний (причинний) характер. Небезпечним є зловживання правом сили, а от

використання переваг на користь більшості є позитивним явищем. Обмеження зловживанням правом сили передбачає два варіанти. Перший – це створення системної протизаваги у вигляді активної протидії представникам такої сили, другий – самообмеження носіїв права сили. Ілюстрацією першого випадку може виступати активне громадянське суспільство, спроможне ефективно протидіяти неправомірним зазіханням держави на його права (більшість країн розвинутого Заходу, наприклад, рух «Жовтих жилетів» у Франції), ілюстрацією другого – практика функціонування політичних інститутів скандинавських країн, де представники великого бізнесу як носії сили не розглядають державу як засіб отримання прибутків (на відміну від діяльності більшості олігархів України).

Виходячи з наведеного, перспективними видаються такі напрями дослідження: політичні та правові механізми протидії інституціональним проявам зловживання правом сили, аксіологічні проблеми самообмеження права сили.

1. *Лучнин А.С.* Принуждение и право : дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.01. Тамбов, 1999. 234 с. 2. *Иванников И. А.* Право как форма выражения силы. *Юридична Україна / Теорія та історія держави і права.* 2015. Грудень. (№ 1–12). 3. *Бесчастний В., Гребеньков Г.* Сила права як політико-правовий феномен. *Віче.* 2007. Березень. (№ 5) 4. *Гусев В. І.* Метафізика як філософська наука. *Наукові записки НАУКМА.* 2016. Т. 180. Філософія та релігієзнавство. С. 3–11. 5. *Спиноза В.* Избр. произведения. Т. 2. Москва, 1957. С. 291. 6. Ernst von Weizsäcker and Anders Wijkman. New Report to the club of Rome: Comon on! URL : <https://www.clubofrome.org/2017/10/25/new-report-to-the-club-of-rome-come-on> (дата звернення : 10.01.2020). – Назва з екрану. 7. *Фукуяма Ф.* Політичний порядок і політичний занепад. *Від промислової революції до глобалізації демократії*/пер. з англ. Тарас Цимбал і Роман Корнута. Київ : Наш формат, 2019. С. 16. 8. *Коллин Крауч.* Наша модель демократии не дает нам шансов на участие в политике. URL : <https://www.colta.ru/articles/society/22161-kolin-krauch-nasha-model-demokratii-ne-daet-nam-shansov-dlya-uchastiya-v-politike?fbclid=IwAR0-lq6-ZHmchk6NujF9FIYGulOZWIOZ0NTgXjKBW2kGCMbpkiv1E0fbkYI> (дата звернення : 10.01.2020). – Назва з екрану. 9. «Социализм для богатых, капитализм для бедных»: интервью с Ноамом Хомским. URL : <https://discours.io/articles/chapters/sotsializm-dlya-bogatyh-kapitalizm-dlya-bednyh-intervyu-s-noamom-homskim> (дата звернення : 10.01.2020) – Назва з екрану. 10. З виступу М. Ханauer в форматі TED Talks 13 вересня 2019 р. URL : https://www.ted.com/talks/nick_hanauer_the_dirty_secret_of_capitalism_and_a_new_way_forward 11. Див. Рудольф Гильфердинг. Финансовый капитал: Новейшая фаза в развитии капитализма. Москва : URSS, 2017. 12. Див. Ноам Хомский. Соединенные Штаты – модель господства. URL : https://scepsis.net/library/id_554.html (дата звернення 10.01.2020). – Назва з екрану.

References

1. *Puchyn A.S.* Prynuzhdenye u pravo: dys. ... kand. yuryd. Nauk : 12.00. Tambov, 1999. – 234 s. 2. *Yvannykov Y.A.* Pravo kak forma vyrazheniya sily // Yurydychna Ukraina/Teoria ta istoriia derzhavy i prava. 2015. Hruden. (№1-12). 3. *Beschastnyi V., Hrebenkov H.* Sylva prava yak polityko-pravovyy fenomen. *Viche.* 2007. Berezen. (№ 5). 4. *Gusyev V. I.* Metafizika yak filosofska nauka // *naukovi zapiski NaUKMA.* 2016. T. 180. Filosofiya ta religiyeznavstvo. S. 3–11. 5. *Spinoza V.* Izbr. proizvedeniya. T. 2. Moskva, 1957. S. 291. 6. *Ernst von Weizsacker and Anders Wijkman.* New Report to the club of Rome: Comon on! URL : <https://www.clubofrome.org/2017/10/25/new-report-to-the-club-of-rome-come-on> (data zvernennya : 10.01.2020). – Nazva z ekranu. 7. *Fukuyama F.* Politichnij porjadok i politichnij zanepad. *Vid promislovoi revolyuciyi do globalizaciyi demokratiyi* / per. z ang. Taras Cimbal i Roman Kornuta. Kyiv : Nash format, 2019. S. 16. 8. *Kolin Krauch.* Nasha model demokratiie ne daet nam shansov na uchastie v politike URL : <https://www.colta.ru/articles/>

society/22161-kolin-krauch-nasha-model-demokratii-ne-daet-nam-shansov-dlya-uchastiya-v-politike?fbclid=IwAR0-Iq6-ZHmch6NujF9FIYGulOZWIOZ0NTgxjKBw2kGCMbpbkiv1E0fbkYI (data zvernennya : 10.01.2020). – Nazva z ekranu. **9.** «Socializm dlya bogatyh, kapitalizm dlya bednyh»: intervyyu s Noamom Homskim URL : [https:// Rezhim dostup: https://discours.io/articles/chapters/sotsializm-dlya-bogatyh-kapitalizm-dlya-bednyh-intervyyu-s-noamom-homskim](https://Rezhim.dostup:https://discours.io/articles/chapters/sotsializm-dlya-bogatyh-kapitalizm-dlya-bednyh-intervyyu-s-noamom-homskim)(data zvernennya 10.01.2020). – Nazva z ekranu. **10.** Z vistupu M. Hanauera v formati TED Talks 13 veresnya 2019 r. URL : [https:// Rezhim dostup:https://www.ted.com/talks/nick_hanauer_the_dirty_secret_of_capitalism_and_a_new_way_forward](https://Rezhim.dostup:https://www.ted.com/talks/nick_hanauer_the_dirty_secret_of_capitalism_and_a_new_way_forward). **11.** Div. *Rudolf Gilferding*. Finansoviy kapital: Novejshaya faza v razvitii kapitalizma. Moskva : URSS, 2017. **12.** Div. Noam Homskij. Soedinennyye Shtaty – model gospodstva. URL : [https:// scepssis.net/library/id_554.html](https://scepssis.net/library/id_554.html) (data zvernennya 10.01.2020). – Nazva z ekranu.

Boginich Oleh. The metaphysical meaning of right force

Introduction. *Right force is known as the antipode of force law. Meanwhile, the practice of relations between states and within states - between the state and its citizens, and between citizens themselves, is often replete with examples of the use of law rather than force of law (rules of law). Such vitality of the right of force gives grounds to speak of the existence of metaphysical grounds for its revival in social relations.*

The aim of the article. *This article is dedicated to finding these reasons.*

Results. *Philosophical science differentiates metaphysics into general and particular. The first examines all things (objectively existing), the second examines the reasons for existing. It is from the point of view of causality that the power of right phenomenon is to be considered.*

A retrospective analysis of the first written legal sources testifies to the fixation of the right of power in these sources by the representatives of the most powerful social groups. From this it follows that inequality arises as a result of the presence of advantages in the most able members of such groups. And we call these advantages a force that has the potential to be used by the bearers of that power.

Thus, the power is understood to have any advantages in individuals who enter into communication with each other, and in the case of legal relations between them (involves the emergence of mutual rights and obligations) - the force acquires its metaphysical status - the right of force in the form the corresponding authority of the stronger side is relatively weaker. The question is: in the majority of cases, whether the exercise of the right of power by a more powerful party has been decided in favor of such a party. Slave right, serfdom - a vivid confirmation of that.

Only with the first bourgeois revolutions and the introduction of the law of formal equality, the right to inequality as the official fixation of the right of power disappeared from the historical arena. But the right of force ceased to exist with the introduction of the right of formal equality. It lost its institutional forms in the form of fixation of the status of slaves, other groups of «dependent» in the first legal acts of antiquity, guilds and other restrictions of the medieval era, etc. Instead, it has taken other forms - economic, political, organizational, and so on. In other words, the power of law has become a veiled form today, where representatives of these circles exercise their power indirectly, hiding behind the “fig” piece of popular slogans of democracy, equality, and solidarity among the general public.

The foregoing may suggest that the right to power is a negative factor in the development of human civilization, which every means must counteract. In the case of the open exercise of the right of force in the form of aggression, crime or other forms of abuse of the right of force, it really must be recognized as a deconstructive force that damages the normal development of the social organism. In the absence of a sign of abuse of the right force, the latter should be considered as a means of «pulling» to its level of the weaker party, which is in relations with representatives of such force. There is nothing accidental in nature, including social, and therefore the right of force should be regarded as an integral attribute of its development. We must combat the abuse of the right of power, not its overcoming, which we regard as having any advantages in various spheres of human activity.

Conclusions. Based on the above, the following areas of study are promising: political and legal mechanisms for counteracting institutional manifestations of abuse of the right of force, axiological problems of self-limitation of the right of force.

Key words: Right of force, metaphysics, right of force as an advantage.

DOI: 10.33663/0869-2491-2020-31-79-87

УДК 340.1

Л. О. МАКАРЕНКО,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник*
ORCID: 0000-0001-6040-3838

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Наукова стаття присвячена висвітленню особливостей правової культури України, яка як національна правова культура увібрала в себе не лише загальне у правовій культурі, а й особливості та специфіку саме цієї правової культури. Зазначено, що немає в світі двох однакових правових систем, як немає й двох однакових правових культур. Кожна національна правова культура розвивається в окремому суспільстві, яке має власні культурні особливості, історію, розвивається в особливих природних та історичних умовах; і саме вони насамперед зумовлюють специфіку державно-правового розвитку суспільства, а отже, і специфіку національної правової культури.

Зроблено висновок, що без чіткого розуміння специфіки та реального стану правової культури України не можна розробити й необхідних засобів і важелів формування правової культури, необхідної для забезпечення ефективного функціонування національної правової системи.

Ключові слова: правова система, правова культура, національна правова культура, професійна правова культура, правова свідомість.

Макаренко Л. А. Актуальные проблемы формирования правовой культуры в Украине на современном этапе

Научная статья посвящена анализу особенностей правовой культуры Украины, которая в качестве национальной правовой культуры вобрала в себя не только общее в правовой культуре, но и особенное, специфическое именно для данной правовой культуры. Указано, что нет в мире двух одинаковых правовых систем, как нет и двух одинаковых правовых культур. Каждая национальная правова культура развивается в отдельном обществе, которое имеет свои культурные особенности, свою историю, развивается в особых природных и исторических условиях, и именно ими в первую очередь обуславливается специфика государственно-правового развития общества, а следовательно и специфика национальной правовой культуры.

Сделан вывод, что без четкого понимания специфики и реального состояния правовой культуры Украины нельзя разработать и необходимых средств и рычагов формирования правовой культуры, необходимой для обеспечения эффективного функционирования национальной правовой системы.

Ключевые слова: правовая система, правовая культура, национальная правова культура, профессиональная правова культура, правовое сознание.

* **Makarenko Larysa**, Doctor of Juridical Sciences, Senior Research Officer